

ARCHITEKTURA ARCHITEKTUR ARCHITECTURE CHEB EGER A OKOLÍ UND UMGEBUNG AND SURROUNDINGS

Architektonickou studii města pro brožuru Architektura – Cheb a okolí na základě smlouvy o dílo s Městem Cheb zpracoval

ARCHITEKTONICKÝ ATELIÉR, ING. ARCH. LUDĚK VYSTYD,
AUTORIZOVANÝ ARCHITEKT ČKA,
NÁM. KRÁLE JIŘÍHO Z PODĚBRAD Č. 6, 350 02 CHEB
IČO: 14741822, DIČ: CZ360402004

Autor textu: Ing. arch. Luděk Vystyd, Ing. Jaroslav Krejčí
Podklady: Ing. Jaroslav Krejčí, Luděk Vystyd nejmladší
Fotografie: Ing. arch. Luděk Vystyd, Luděk Vystyd nejmladší
Autor překladu do německého jazyka: Mag. phil. Helene Jettmar
Autor překladu do anglického jazyka: Mgr. Kateřina Postránecká

Město Cheb
Turistické infocentrum
nám. Krále Jiřího z Poděbrad 33
350 02 Cheb
Tel.: 00420 354 440 302
Fax: 00420 354 440 330
E-mail: infocentrum@mestocheb.cz
www.mestocheb.cz

odkazy:
www.czechtourism.cz
www.regiomix.cz
www.czech-inspiration.cz

Designed by © MIRROR PROMOTION® s.r.o., 8/2005

Obsah:

Stručný vývoj architektury historického jádra

Cheb­ský hrad	5
Černá věž	5
Hradní palác	5
Hradní dvou­patrová kaple	6
Gordonův dům na hradě	7
Opevnění hradu	8
Kasemata	8
Hradní nádvoří	8
Vývoj a památky středověkého městského opevnění	9

Význačné gotické stavby města

Kostel sv. Mikuláše	10
Františkánský kostel Zvěstování Panny Marie	11
Kostel sv. Bartoloměje	11
Špalíček	12
Schir­dingerův dům	12
Městská zbrojnice a dvůr	13

Významné barokní a renesanční objekty

Kašny	13
Stavba pevnosti	13
Kostel a klášter dominikánů	14
Dům čp. 449 – Jateční ulice	15
Maria Loreto nad Starým Hrozňatovem	15
Kostel sv. Kláry na Františkánském náměstí	16
Nová radnice	17
Grünerův dům	18
Pachelbelův dům	19
Gablerův dům	20

Stavby 19. století

Městské divadlo	20
Lidová knihovna	21
Stará radnice	22

Významné stavby v okolí Chebu

Ministeriální hrad a později zámek Starý Hrozňatov	23
Hrad Vildštejn	23
Zámek Mostov	24
Hrad Seeberg (Ostroh)	24
Cheb­ský statek	25
Roubené sýpky	25
Obrazová příloha	78

Inhalt:

Die bündige Entwicklung der Architektur des historischen Stadtkern

Egerer Burg	27
Der Schwarze Turm	27
Der Burgpalast	28
Die doppelgeschoßige Burgkapelle	29
Das Gordon-Haus auf der Burg	30
Burgbefestigung	30
Die Kasematten	31
Der Burghof	32
Entwicklung und Sehenswürdigkeiten der mittelalterlichen Stadtbefestigung ..	32

Bedeutende gotische Bauten der Stadt

St. Nikolaus-Kirche – Kostelní náměstí (Kirchenplatz)	33
Die Franziskanerkirche Verkündigung Mariä	34
Die St. Bartholomäus-Kirche	35
Das „Stöckl“ (Špalíček)	36
Das Schirndingerhaus	37
Das Zeughaus und der Hof	37

Bedeutende Barock- und Renaissancebauten

Die Springbrunnen	38
Die Entstehung der Festung	38
Dominikanerkloster mit Kirche	39
Hause Nr. 449 in der Jateční Straße	40
Wallfahrtsort Maria Loreto oberhalb von Starý Hrožňatov	40
St.-Klara-Kirche auf dem Franziskanerplatz	41
Das neue Rathaus	43
Das Grüner-Haus	44
Das Pachelbel-Haus	45
Das Gabler-Haus	46

Bauten des 19. Jahrhunderts

Städtisches Theater	47
Volksbibliothek	48
Das alte Rathaus	48

Die bedeutende Bauten in der Umgebung von Eger

Die Ministerialburg und das spätere Schloss Starý Hrožňatov	49
Ministerialburg Vildštejn (Wildstein)	50
Schloss Mostov	51
Ministerialburg in Ostroh (Seeberg)	51
Egerer Bauernhof	52
Fachwerkspeicher	53

Obrazová příloha	78
------------------------	----

Content:

Brief architectural development of Cheb historical center and surroundings	
Cheb castle	54
Black tower	54
Castle palace	55
Two-storied castle chapel	56
Gordon's House in the castle	57
Castle fortification	57
Casemates	58
Castle court	58
Development and monuments of medieval town fortification	58
Significant Gothic buildings of the town	
St. Nicholas Church	59
Franciscan church of Annunciation of Virgin Mary	60
St. Bartholomew Church	61
Špalíček	62
Shirndinger House	62
Town's armory and yard	63
Significant Renaissance and baroque buildings of the town	
Fountains	63
Building of a fort	63
Dominican monastery and church	64
House No. 449 in Jateční Street	65
Pilgrim place Loreta near Starý Hrožňatov	65
St. Claire Church on Franciscan square	66
New Town Hall	67
Grüner's House	68
Pachelbel's House	69
Gabler's House	70
Buildings of the 19th century	
Theater	71
Public library	72
Old town hall	72
Monuments in the surrounding area	
Starý Hrožňatov	73
Castle Vildštejn	73
The castle Mostov	74
Castle Seeberg	75
Cheb farm	76
Timber granaries	76
Obrazová příloha	78

Stručný vývoj architektury historického jádra Chebu a okolí

Chebský hrad⁽¹⁾

Stojí v severozápadní části původního slovanského hradiště. V 9. století se toto hradiště rozkládalo na ploše asi dva a půl hektaru. Ze strany nynějšího města ho chránil mohutný val zpevněný roštovou konstrukcí a dvojitým příkopem s palisádou. Ten probíhal podél zadních traktů nynějších domů v západní straně Růžového kopečku, Růžové ulice, podél západní fronty Jánšského náměstí a Mlýnské ulice dolů k řece. Tam tvořila přirozenou ochranu skála v ohybu řeky Ohře. Pohřebiště slovanského hradiště, pravděpodobně i s malou kaplí, bylo umístěno na severovýchodní části hradiště.

V severozápadní nejlépe chráněné části hradiště stál první hrad. Od slovanského hřbitova byl oddělen 12 m širokým příkopem a mohutnou kamennou zdí. Zachovaly se mnohoúhelníkové základy dvou pravděpodobně kruhových věží v severovýchodním a jihovýchodním nároží, umístěných uvnitř hradby. Pozůstatky tušené třetí věže (jihozápadní), která by chránila hrad z nejlépe přístupného směru po skalní ostrožně (nynější Dobrovského ulici), se prozatím nenašly. Ostatní budovy hradu byly patrně dřevěné. Hrad byl postaven kolem roku 1125 Diepoldem III. z Giengen a Vohburgu. Když byla koncem 12. století zahájena stavba štaufské falce, hrad ještě stál. Stavbě nové císařské falce Friedricha Barbarossy posloužil jako zdroj stavebního materiálu.

Černá věž⁽²⁾

Částečně na základech jihovýchodní předštaufské věže byla postavena v letech 1179–89 románská Černá věž, která svým tvaroslovím navázala na antické památky starověku a raného středověku v Itálii, vyjadřovala císařskou moc a majestát. Celá je postavená z velkých černých basaltových, vně bosovaných kvádrů z blízkého lomu na Komorní hůrce. Třípatrová, 18,5 metru vysoká hranolová věž, stojící nárožím k městu, má čtvercový základ (9 x 9 m). Stěny jsou proraženy pouze dvěma střílnovými okny ze západu a jedním z jihu. Tloušťka zdiva v přízemí je přes tři metry. Po patrech se zdivo zužuje. Vchod byl ve výšce 7 m pravděpodobně z ochozu hradby. Dnešní vstup z průjezdu byl vybudován v souvislosti se stavbou barokní pevnosti v 18. století. Tehdy byla provedena také nadezdívka koruny zdiva věže z lomového kamene, která v roce 1774 nahradila původní krov s vysokou dlátkovou střechou.

Hradní palác⁽³⁾

V severozápadním nároží bývalého hradiště a tedy vně Vohburského hradu i slovanského hřbitova stojí palác císařské falce, ve kterou proměnil chebský hrad císař Friedrich Barbarossa. Palác postavený v letech 1179–89, byl určen k zasedání říšského a dvorského sněmu a mnohým slavnostním příleži-

tostem za přítomnosti panovníka. Dodnes se zachovala větší část obvodového zdiva suterénu a zvýšeného přízemí. Celou východní polovinu přízemí zabíral slavnostní sál, jehož severní stěnu směrem k Ohři prosvětlují tři pětídílná sdružená románská okna s mramorovými sloupky. Ve východní stěně mimo osu sálu je dvojdílné sdružené okno, dělené rovněž mramorovým sloupkem s trapézovou hlavicí. Z vnitřní jižní zdi vlastního paláce zbylo pouze žulové ostění portálu původního vchodu, vedoucího přímo do slavnostního sálu. Ve stěně ke kapli žádná okna nebyla. Zbylá polovina přízemí domu byla rozdělena na dvě komnaty. Pravidelně se v severní obvodové zdi opakují románská okénka domácích kaplí, komíny od krbů, vstupy do arkýřových převětů (záchodů), vsunutých na krakorcích a kruhová větrací okénka vysoko u stropu. Přístup do komnat byl z chodby podél jižní stěny, ve které jsou dodnes dva okenní otvory a jedny zazděné dveře, slabě patrné na vnitřní straně zdi. Kamenné krakorce po celém obvodu stavby sloužily k uložení podélných trámů, které nesly podlahové trámký podepřené uprostřed trámovým průvlakem na dřevěných sloupech. Suterén neměl v celé ploše rovnou podlahu a až do 15. století byla využívána pouze jeho západní část. Podle posledních archeologických průzkumů Dr. Šebesty byl přístupný nyní zazděným průchodem do klenuté chodby přímo z nádvoří. Koncem 15. století byla vytvořena rovná podlaha v celém suterénu, který byl využit jako stáje pro koně se zázemím a sklady. Z nádvoří k němu musela být vykopána svažité rampa pod hlavním vstupem do sálu. Pod komnatami v západní polovině byly umístěny kamenné a cihlové kruhové spižírny. Původně byl palác pouze přízemní, pravděpodobně krytý nízkou sedlovou střechou.

Po požáru v roce 1472 bylo nad přízemím paláce postaveno hrázděné obytné patro. V roce 1663 sloužil hrad jako městská zbrojnice, ale již v roce 1686 musel být vydán rozkaz k vyklízení sutin. Hrad byl již tehdy využíván ke kulturněspolečenským aktivitám obyvatel a v paláci se při pravidelné tancovačce soukeníků a pekařů propadla podlaha. Z rozhodnutí úřadu musela být obytná část paláce v roce 1740 zbourána. Při barokní přestavbě (stavby pevnosti) v 18. století byly podélné zdi paláce, zbažené příčného ztužení a zatížené z dvorní strany nasýpanou zeminou, zpevněny vnitřními opěrnými pilíři. Palác však již zůstal ruinou. Po odbourání městské hradby, která navazovala na severovýchodní nároží, se porušila i statika zdiva. Úplný rozpad byl oddálen přístavbou opěráků a romantickými úpravami zdiva koncem 19. století.

Hradní dvoupatrová kape⁽⁴⁾

Dvojité kape, klenot středověkého stavebního umění, se zachovala až do současnosti bez podstatné změny. V českém prostoru ojedinělá stavba je srovnatelná s vrcholnými památkami evropské románské a raně gotické architektury.

První historická zpráva o kapli uvádí, že roku 1213 v ní císař Friedrich II. vydal zlatou bulu, upravující vztah mezi panovníkem a církví. Postavena byla asi již koncem 12. století těsně vedle jižní stěny paláce na místě původní kape již zrušeného hřbitova slovanského hradiště. Zsvěcena je sv. Erhardu, sv. Martinu a Uršule. Pod sakristií byla v prosinci 1997 objevena část kamenného základu starší fáze kostelíka z počátku 12. století.

Kaple byla stavěna najednou. Základ tvoří čtvercový prostor o světlosti asi osmi metrů, s oltářním výklenkem, který tvoří skoro polovinu prostoru kaple. Vchod je z hradního dvora v jižní stěně kaple jednoduchým portálem, po nyní provizorním schodišti do dolní místnosti, která je 1,5 m pod úrovní okolního terénu. Horní prostor měl zvláštní vchod dnes zazděnými dveřmi v patře západní stěny. Obě kaple spojuje úzké schodiště s vysokými stupni, které podle posledních archeologických výzkumů nebylo vestavěno později. Od roku 1762 byla budova bez střechy až do roku 1818. Nedávno byla střecha znovu opravena, avšak bez větracího sankustníku.

Dolní kaple je členěna čtyřmi silnými žulovými sloupy, na osm polí masivní křížové klenby. Prostřední klenební pole chybí a osmibokým otvorem se otvírá pohled vzhůru do vznosného prostoru horní kaple. Hladké sloupy spočívají na profilované patce stojící na čtvercových deskách s rohovými drápky s palmetovou plastickou výzdobou. Ta se objevuje i na krychlových hlavicích sloupů, kde je v nárožích dvou hlavic doplňují malé hlavičky. Původní podlaha z keramických dlaždic byla překryta v 19. století kamennými deskami. Po dvou schodech lze vystoupit do chóru, zúženého z obou stran zákristiemi. Obdélníková románská okénka poskytují jen orientační světlo. „Gotické“ okno v čele bylo vsazeno dodatečně až koncem 19. století.

Slohově je vnitřní uspořádání stavby rozdílné, přestože obě kaple byly stavěny současně. Zapuštěné přízemí je učebnicovou ukázkou románského slohu, první patro má žebrovou křížovou klenbu velmi rané gotiky. Sloupy horní kaple jsou štíhlé kruhové a osmiboké. Okna a výzdoba hlavic jsou čistě románské. Rostlinné ornamenty a figurální výjevy na nich mají značně naturalistické pojetí. Hlavice severovýchodního sloupu zdobí čtyři andělské postavy, držící v rukou křížek a knihu, snad symbolizující evangelisty. Na hlavici protilehlého jihozápadního sloupu jsou ukázány obecné hříchy, jako jsou lakomství, krivopřísežnictví a smilstvo. Postava nahé ženy je vysvětlována jako možná satira na první Barbarossovu manželku Adélu z Vohburgu. Stylově odlišný mramorový sloup s kanelovaným dírkem v kněžišti si dovezl pravděpodobně Friedrich II. Sicilský ze své rodné Itálie. Točitým schodištěm vedle sakristie je přístupná světnička s renesančním krbem, kde byla podle pověsti v letech 1458–1477 alchymistická dílna. Obě kaple byly samostatnými svatyněmi s vlastním zasvěcením a bohoslužby v nich probíhaly odděleně. Propojující otvor sloužil k vzájemnému sledování obřadů.

Gordonův dům na hradě⁽⁵⁾

Po roce 1472 byla k západní stěně paláce přistavěna hospodářská budova s arkýřem, tzv. Kuchelhaus, sloužící jako obydlí velitele hradu. Přitom byla odbourána původní hradba Vohburského hradu, ke které byl palác přistavěn.

V tomto objektu byli 25. února 1634 zavražděni Valdštejnovi důstojníci. V roce 1745 byly hospodářské objekty při západní hradbě zbořeny. Celá západní polovina hradu zmizela později pod osmimetrovým násypem. Rozpadlý Kuchelhaus byl takto zasypán až v roce 1809. Zbytky nadzákladového zdiva byly odhaleny v roce 1911 a zakonzervovány při úpravách hradu v letech 1932–33.

Opevnění hradu⁽⁶⁾

Na jihu a na východě nestála v době štaufské vlády žádná hradba. Re-
prezentační a společenská funkce falce byly důležitější než obranná. Ve
svém vlastním městě se při slavnostních příležitostech císař necítil ohro-
žen. Falc byla nedílnou součástí města, rostoucího pod císařovou ochranou.
Potřeba opevnění vznikla až v době, kdy sem byl dosazen královský purkra-
bí a městská samospráva se bránila jeho zásahům do svých práv. K větším
konfliktům mezi bohatými a sebevědomými chebskými měšťany a státní
mocí však dochází až po zástavě Chebu České koruně za panování Lucem-
burků od roku 1322. Z přívětivé císařské falce se stala gotická pevnost, od-
dělená od středověkého města. Opevnění do té doby otevřené rezidence
bylo pojata a provedeno velkoryse.

Nevýrazná mulda východně od paláce a kaple byla prohloubena
a v podložní skále byl vykopán příkop. Na jeho vnitřním okraji byl položen
základ mohutné kamenné hradby. Také na jižní straně byl hrad opevněn
proti městu hradbou a příkopem, přes který vedl padací most do brány, po-
stavené vedle Černé věže. Pravděpodobně v té době byla uprostřed nádvoří
zřízena 20 m hluboká studna. Celý hrad byl začleněn do městského opev-
nění, čímž vznikl parkán s věžemi Mlýnskou (hodinovou)⁽⁷⁾, jež stojí dodnes
a Skalní (nad Písečnou branou⁽⁸⁾), zbořenou roku 1828.

Na základě výnosu císaře Ferdinanda III. byl v letech 1652-1673 hrad
přeměněn v citadelu chebské pevnosti a byl obezděn barokní cihlovou
hradbou s kasematy. V suterénu paláce byly proraženy další střílny. Osm-
desát let budované opevnění hradu a města se ukázalo po jeho dokončení
již jako neúčinné s ohledem na vývoj vojenské techniky. Hrad ztratil defini-
tivně svou strategickou úlohu.

Kasemata

Zdoby budování barokní pevnosti se zachovaly kasematy. V křídlech opev-
nění s bránou vedle Černé věže slouží dodnes klenuté místnosti se stropem
zesíleným velkou vrstvou hlíny jako výstavní prostory archeologických nálezů
a expozice kamnářství. V nárožním bastionu nad Hradní ulicí byly nalezeny
fragmenty odvětrávacího systému. Nad vstupní průjezd a bastion se chystá
nynější majitel postavit nástavbu kavárny a virtuálního výstavního sálu.

Pod parkány se zachovala v několika vzájemně propojených patrech
řada klenutých místností mezi skálou a novými pevnostními cihelnými
zdmi nad údolím řeky. V 90. letech byla v části z nich zřízena vinárna. A zby-
tek bude přístupný od roku 2006.

Hradní nádvoří

Nádvoří prvního Vohburského hradu bylo ze severní a západní strany
zasypáno obrannými valy zbudovanými současně s přeměnou hradu na
citadelu při stavbě barokního obranného systému města. V 18. a 19. století
pak sloužilo nádvoří jen jako skládka odpadu a hlíny z likvidovaného měst-
ského opevnění a domovních odpadků přilehlé části města.

Při romantické úpravě hradu koncem 19. století bylo nádvoří upraveno parkově. Přitom bylo vysazeno několik stromů, které později výrazně poškodily původní stavební konstrukce paláce i kaple. V první polovině 20. století bylo nádvoří využito pro pořádání „Valdštejských her“. Násyp před kaplí nad původním slovanským pohřebištěm posloužil jako jeviště a svahy skládky jako hlediště. V 50. letech 20. století byla na násypěch postavena promítací kabina letního kina a mezi kapli a nárožní baštu vztyčena konstrukce nesoucí plátno umožňující promítání širokoúhlých filmů. Hrad se stal současně dějištěm letních slavností i divadelních her. Při opravách hradu probíhajících od konce 80. let minulého století bylo hlediště, promítací kabina i násep jeviště s plátnem letního kina odstraněno. Historie se však opakuje – opět zde má pro přilákání turistů vyrůst estrádní podium s přístřeškem pro konání zábavných akcí. Vlastní hrad bude ukazován ve virtuální kavárně, kterou chce vlastník postavit nad barokní kasematy.

Vývoj a památky středověkého městského opevnění

Valy a příkopy mohutného opevnění slovanského hradistiště byly odkryty při archeologickém průzkumu v 60. letech 20. století. V zadních traktech západní řady Růžové ulice je jejich předpokládaný tvar a průběh patrný dodnes.

Základy východní hradní zdi Vohburského hradu a dvou válcových věží byly konzervovány na hradním nádvoří. Bohužel poněkud zanikají v přemíře nových dlažeb, které byly v poslední době položeny.

Čísaršská falc nebyla v podstatě opevněna. Černá věž byla víc symbolem čísaršské moci než obranou stavbou. V ní se proměnila až v pozdějším středověku, kdy se z falce stal královský hrad.

Opevnění města se začalo budovat od začátku 13. století a za necelých 100 let již bylo město obehnáno hradbou s baštami. Fragmenty této hradby, v pozdějších letech zvýšené a zesílené, jsou patrné na jižním obvodu starého města, u hradu podél Dobrovského ulice⁽⁹⁾, kde končí v místech bývalé Rámové branky, v Hradební ulici, od níž západně stávala středověká Radanská branka, ve Šlikově ulici⁽²¹⁾ poblíž zbořené Horní brány⁽²⁴⁾ a na východě v Komenského sadech a v místech, kde na ně navazovala Lodní brána. Třetí městskou branou byla Mlýnská brána stávající poblíž původního příchodu k brodu přes Ohři. Později její funkci přebrala Mostní brána, která stála vedle kostela sv. Bartoloměje⁽¹³⁾. Tyto hlavní brány zajišťovaly vstup do města dnešními ulicemi Březinovou (Horní brána⁽²⁴⁾), Smetanovou (Lodní brána) a Kamennou (Mostní brána).

Do konce 15. století již bylo město obehnáno druhou a podél řeky třetí hradbou s baštami. Fragmenty tohoto opevnění vidíme z ulice Obrněné brigády. V Komenského sadech se zachovaly zbytky parkánové hradby za budovou integrované školy. Do tohoto hradebního okruhu patří i Mlýnská věž⁽⁷⁾ navazující na zbořené parkánové zdi severně od hradního paláce a hradby zabudované do stěn bývalého kláštera křížovníků s červenou hvězdou i se zachovanou Teyflovou věží⁽⁹⁾ v Křížovnícké ulici. U tenisových

kurtů pod hradem jsou k vidění zbytky bašty a hradby třetího hradebního okruhu, který dále probíhal po pravém břehu řeky až k Mostní bráně.

Význačné gotické stavby města

Kostel sv. Mikuláše⁽¹⁰⁾ – Kostelní náměstí

První stavbu kostela tvořila trojlodní románská bazilika o čtyřech polích s vázaným klenebním systémem. Na východní straně byl čtvercový chór s dvojicí věží, západní stranu kostela uzavírala příčná loď s hlavním portálem. Možná, že zde měly být postaveny další dvě věže. Z původní románské stavby z let 1220–30 se z věží zachovala spodní čtyři podlaží se sdruženými románskými okny, oddělená ve fasádě obloučkovým vlysem. Románský je i západní portál a části severního portálu. K přestavbě kostela došlo po velkém požáru města v roce 1270. Tehdy byla poškozená románská část nahrazena novým gotickým chórem s vnějšími opěrnými pilíři, k jehož severní stěně byla později přistavěna zákristie. V 2. polovině 15. století došlo k velkorysé přestavbě chrámové lodi. Do nové, 50 m dlouhé a 30 m široké trojlodní haly je převzata původní střední loď mezi západním románským portálem a východním raně gotickým chórem. Obě nižší boční lodě, které byly původně o polovinu užší, byly dvojnásobně rozšířeny a zvýšeny na úroveň klenby střední lodi. Opěrné pilíře jsou vestavěny zevnitř obvodových zdí. Do roku 1470 byla pod vedením mistra Jorgena z Chebu dokončena klenba a v letech 1472–76 kameník Erhard Pauer dokončuje stavbu lodi. V návaznosti byly prováděny malby na zdech a sloupech. Tyto malby byly v protestanském období kostela zabitelny. Při posledním restaurování byly jejich fragmenty obnoveny. Z vnější malířské výzdoby víme z písemných zpráv o dvou freskových výjevech na fasádě, které se však nezachovaly. Rovněž z původního románského, gotického a později barokního vybavení kostela se po mnoha požárech a úpravách nedochovalo téměř nic. Převážná část novogotického interiéru pochází z druhé poloviny 19. století. Tehdy byla také přestavěna západní předsíň s plastikami patronů sv. Alžběty a sv. Mikuláše. V roce 1894 pak byly instalovány na kůru mistrovské varhany z dílny Martina Zause s 2997 píšťalami, které jsou dodnes vyhledávaným nástrojem pro koncerty světových varhaníků. V průběhu let došlo i k proměnám obou kostelních věží. V souvislosti s přestavbou kostela koncem 15. století byly na kostel osazeny nové gotické helmice s nárožními věžičkami. Po požáru v roce 1742 navrhl chebský rodák, význačný pozdně barokní architekt J. Balthasar Neumann, osmiboké zvonice věží s elegantními dvojitymi cibulovými helmicemi. Zvonice byly postaveny, ale osazena byla pouze jižní cibulová helmice. Severní věž zůstala nedostavěna a krytá jen provizorní pultovou střechou. Po požáru v roce 1809, kdy byly obě věže i loď kostela vážně poškozeny, byla opatřena neogotickou helmicí se čtyřmi nárožními věžičkami pouze jižní věž. Stejná helmice severní věže, nouzově zastřešené stanovou stříškou, byla dokončena až o padesát let později. V roce 1945 byly věže poškozeny dělostřeleckou palbou z anglického letadla, které reagovalo na kulometnou palbu německé hlídky z věže a společně se stře-

chou shořely. Při poválečné opravě byly věže zastřešeny nízkými stanovými stříškami. V současné době se organizuje sbírka na obnovu helmic.

Františkánský kostel Zvěstování Panny Marie⁽¹¹⁾ a klášter Minoritů⁽¹²⁾ – Františkánské náměstí

Minorité („menší“ bratři) přišli do Chebu dvacet let po vzniku řádu a do roku 1256 postavili klášter s kostelem těsně přilehlým k jižní městské hradbě. Velký požár města 1270 obě stavby zničil. Zůstala raně gotická zakristie s křížovou žebrovou klenbou. Pod její podlahou je nyní odkryta zachovaná část zemnice nebo sklepa původního osídlení okraje města. V roce 1285 již stálo nové presbyterium – úzká dlouhá stavba, dynamicky převýšená s úzkými vysokými okny a stupňovitými opěrnými pilíři, vycházející ještě z rané gotiky. Tři klenební pole s pětibokým závěrem a křížovou klenbou, zvýrazněnou hruškovitými žebry uloženými na konzolách, svědčí o navýšení až v průběhu stavby. Strmá střecha má dodnes zachovaný pozdně gotický krov (jeden z nejstarších zachovaných krovů v Čechách). Nová trojlodní hala kostela s 12 klenebními poli se s výjimkou některých dostaveb dochovala do dnešní doby. Je jednou z prvních halových staveb v Čechách. Z boční kaple postavené současně s halou byla později vestavěním stropu v úrovni 1. patra zřízena empora, pravděpodobně využívaná klášterem klarisek. Hlavní vchod do kostela, zasvěceného Zvěstování Panny Marie, byl na západní straně z nynější zahrady. Od roku 1707 je využíván jen vchod z Františkánského náměstí vedle věže. Štíhlá kamenná věž, umístěná mezi lodí a jižní stěnou chóru, přechází ze čtvercové základny nad druhým patrem v osmihran rozdělený na dvě podlaží. Byla dokončena kolem roku 1330. Vzhledem ke zkosenému jihozápadnímu nároží kostela, které přiléhalo ke zdi vnitřního městského opevnění, lze usuzovat na to, že původní plán stavby počítal s delší lodí a s možným rozšířením městské zástavby v těchto místech.

Proměny gotického slohu dokládají, že ambity okolo malého rajského dvora byly stavěny v letech 1301 až 1374. V tomto roce byla pravděpodobně původní kapitulní síň propojená s ambity řadou obloukových otvorů přestavěna na knihovnu. Její současná podoba je z renesanční přestavby v roce 1630. V první polovině 18. století došlo k barokní přestavbě kláštera a k barokizaci vnitřního vybavení kostela. Druhá přestavba proběhla v roce 1828, kdy byl postaven kůr. Již více než padesát let neslouží kostel původnímu účelu. Interiér byl úplně zničen, dřevěné konstrukce vytrhány a dlažby i omítky poškozeny. Ojedinele se zde konají v letních měsících koncerty a výstavy. Klášter je nyní též prázdný.

Kostel sv. Bartoloměje⁽¹³⁾ při klášteře Křížovníků s červenou hvězdou

Klášter byl založen Přemyslem Otakarem II. v letech 1266–70. Po požáru města byla komenda a kostel spojeny s městským špitálem. Novostavba špitálu byla připojena přímo na kapli postavenou vedle městských hradeb a Mostní brány. V roce 1414 byl pravděpodobně s využitím obvodových

zdi požárem z roku 1270 zničené kaple sv. Ducha postaven v gotickém slohu s hvězdnicovou žebrovou klenbou nesenou jedním centrálním sloupem. Zazděný portálek v jižní stěně spojoval kostel přes zákristii s barokní kaplí sv. Václava. Kostel byl koncem 2. světové války poškozen. Při rekonstrukci v letech 1962-1963 byly restaurovány původní nástěnné malby na stěnách, datované do počátku 15. století. V kostele byla do roku 1997 vystavena sbírka chebské gotické plastiky. Poté byl navrácen řádu Křížovníků s červenou hvězdou a je užíván Spolkem přátel starého Chebu jako výstavní síň. Špitál a kaple sv. Václava (jejíž základy jsou nyní s určitou tvarovou redukcí naznačeny vedle jižního průčelí), nebyly po válce obnoveny.

Budova kláštera, původně přistavěná k vnitřní městské hradební zdi, je nyní po několika radikálních přestavbách používána jako školní ubytovna a restaurace. Z pivovaru byla po radikální přestavbě vybudována restaurace Ohře s ubytovnou v patře. Má zde vzniknout nový hotel.

Špalíček⁽¹⁴⁾

Volně stojící blok domů v severní, rozšířené části náměstí, je složený ze dvou podélných řad oddělených od sebe 1,6 m širokou Kramářskou uličkou. Třetí západní řada, doložená jen jednou kresbou z konce 15. století, zanikla neznámo kdy a archeologicky nebyla přesně celá lokalizována. Vznikl již ve 13. století, pravděpodobně z původních kramářských bud postavených na velmi malých parcelách. Pro bydlení a skladování bylo rozšíření možné pouze do výšky. V první polovině 14. století se i zde začal používat lomový kámen, hrázděné stěny a gotické cihly. Většina zachovaných domů Špalíčku byla postavena do konce první poloviny 15. století. K určitým úpravám došlo začátkem 19. století (empírový dům čp. 494 a empírová přestavba čp. 504). V rámci asanace města byly v 50. letech 20. století skoro všechny domy východní řady vzájemně propojeny a stavební konstrukce obvodových stěn zavěšeny na vestavěnou ocelovou konstrukci. Původní schodiště byla vybourána a jen některá nahrazena plechovými. Západní řada, dispozičně bohatší, byla opravena obdobně do tří provozních celků. Mimo původně funkčního hrázdění, od 19. století opět vizuálně přiznaného, a několika kamenných portálků a fragmentů s gotickou profilací na fasádách, se v 1. patře domu čp. 502 zachoval dřevěný malovaný strop s kazetami (nově byl osazen na původní místo po úplné výměně všech stropů).

Schirndingerův dům⁽³⁰⁾

Dům čp. 508 patří k nejkrásnějším domům na náměstí. Od počátku 13. století prošel několika přestavbami a nově byl goticky postaven v 15. století. Stojí na úzké, zhruba 8 m široké parcele a jeho dvorní trakt přiléhá ke Školní ulici. Asi takto mohla vypadat většina domů na náměstí. V letech 1622-1626 byl zcela renovován v renesančním slohu. Zachován byl gotický, bohatě profilovaný vstupní portál a základní členění místností. Nově bylo zaklenuto přízemí hřebínkovou křížovou klenbou do dvou sloupů i část 1. patra u nového vřetenového klenutého schodiště. Trámové stropy a táfování dvou pokojů v 1. patře zdobí císařský zámek v Laxenburgu

u Vídně, kam byly v roce 1826 prodány. Nově byl upraven vysoký stupňovitý domovní štít a třípatrové průčelí s velkými okny s kamenným profilovaným ostěním. V zadní části parcely byl nově zbudován další obytný trakt. S předním domem jej spojovala renesanční třípodlažní pavlač s klenutou arkádou ve spodních podlažích, rozšířená u zadního domu v místě záchodů, jejíž sloupy a balustrády pokrývá vybitý ornament. Ve 2. patře nahradila arkádu dřevěná galerie s kuželkovou balustrádou, dělenou dřevěnými sloupky, které nesou strop i pultovou střechu. Vzorem mohly být arkádové domy v Norimberku i arkádová nádvoří některých českých zámků.

Městská zbrojnice⁽¹⁵⁾ a dvůr⁽¹⁶⁾

Městská zbrojnice vznikla z budovy původní městské tesárny (datace 1551) v nynější Hradební ulici. Původní vysoký gotický štít, sedlová střecha s větracími pultovými vikýřky a fragmenty kamenných okenních ostění na jednopatrovém průčelí se zachovaly. Vnitřek byl zcela přestavěn v minulém století. Po přístavbě barokního dvorního křídla v roce 1700 byla zbrojnice změněna na trojkřídlý komplex městského hospodářského dvora se sýpkami. Spojovací trakt s jednopatrovým kamenným zdívkem obvodových stěn je opatřen vysokou střechou nesenou několikapatrovým krovem chebského typu. Stropy spodních podlaží i krov podpírají střední, ozdobně tesané dřevěné sloupy, nesoucí dřevěné podélné průvlaky (v přízemí úctyhodných rozměrů). Ozdobně tesaný nástřešní vikýř s kladkou je v půdě doplněn vratidlem na vytahování zboží do střechy. Je to ukázka vysoce kvalitního tesařského řemesla, které se v té době uplatňovalo jak při stavbě hrázděných nástaveb a krovů chebských domů, tak při stavbě zemědělských dvorců s bohatým hrázděním ve vesnicích na Chebsku. Zadní patrová sýpka má do dvora zachovaný gotický portál.

Významné barokní a renesanční objekty

Kašny

Renesanční kamenné nádrže mají obě kašny stojící na náměstí. Rollandova před radnicí i kašna s plastikou Herkula (divého muže), stojící před Špalíčkem. Obě plastiky umístěné na nich jsou barokní.

Stavba pevnosti

Středověké opevnění města neodolalo bombardování oblehatelů a třicetiletá válka zanechala Cheb polozbořený. Císařským dekretem z roku 1652 byla započata přeměna Chebu na pevnost. Se stavbou se začalo podle plánů císařského pevnostního stavitele Pieroni de Galiana na jaře 1655. Stavbu kontroloval Český zemský sněm v Praze a vedl až do roku 1679 stavitel de Capauli. Po něm se stavby ujal Abraham Leuthner. Když odešel do Prahy, kde přebral práce po zemřelém Francescovi Luragovi, zůstal na stavbě (1698-1701) bývalý waldsassenský polír Kryštof Dienzenhofer, po odchodu do Prahy jedna z nejvýraznější osobností české barokní architektury.

Z této prvé etapy stavby opevnění není okem patrné již nic. Pouze vedení okružních ulic (Obrněné brigády, Májové a Evropské) a příkopy v blocích mezi nimi a v parcích prozrazují, kde toto opevnění sestávající z hradeb, bran, kurtin, bastionů a příkopů stávalo.

Další etapou bylo budování citadely. Do roku 1650 byl hrad chráněn jen gotickým opevněním. V roce 1688 se začaly hloubit příkopy a navázet hlína na hradní nádvoří, kde se sypaly šance. V devadesátých letech 17. století se stavělo nové opevnění západní části hradu s jihozápadním nárožním bastionem a novou severní hradbou, která se napojila přímo na románský palác. Před západní gotickou hradbou od hradu byly zesíleny parkány vysokou cihelnou hradbou nad valchářskými loukami u Ohře. Opevnění bylo prodlouženo až k jihozápadnímu lomu městských hradeb. Současně byl postaven jihovýchodní nárožní bastion a nová hradba až k paláci na východní straně. Mezi oběma bastiony vznikla kasemata s novou vstupní bránou, do kterých zůstala vklíněna Černá věž. Příkop před vstupní bránou byl po prohloubení z dalších dvou stran obezděn. Pod strženou Skalní věží na severozápadním nároží hradu byla po odbourání skály postavena Písečná brána⁽⁶⁾. Tyto všechny objekty se přes špatnou údržbu zachovaly. Podle původních plánů se měly stavět ještě zbylé dva nárožní bastiony, které by teprve změnilly hrad v pravidelnou citadelu, nikdy však nebyly provedeny. Stavba pevnosti byla ukončena v první polovině 18. století. Na stavbu dohlížel i G. B. Alliprandi, který byl ve druhém desetiletí 18. století nejvyšším pevnostním stavitelem Čech.

Kostel a klášter dominikánů – Kamenná ulice

Je jedinou stavbou, která v Chebu reprezentuje raně barokní architekturu. Český král Václav II. povolil stavbu kláštera s kostelem dominikánů již roku 1294. V třicetileté válce byla část kláštera zničena a kostel pobořen. Městská sbírka a dar císaře Leopolda I. umožnily v roce 1674 zahájení jeho obnovy. Plány zpracoval Abraham Leuthner v té době již působící v Chebu na stavbě opevnění. Kostel byl vysvěcen v roce 1689. Stavba dvoupatrové podsklepené budovy kláštera podél klesající Kamenné ulice probíhala v letech 1688 až 1720.

Barokní přestavba kostela obrátila jeho původní gotickou orientaci. Hlavní vstup z Kamenné ulice je nyní na ose vysokého trojdílného průčelí s trojúhelníkovým tympanonem s těžkými volutami obou křídel podložených atikou, na místě bývalého, k východu orientovaného, chóru. Nad mohutným portálem s bosováním je umístěna v hluboké nice socha sv. Václava. Vstupní vrata umístěna vysoko nad ulicí jsou přístupná po představeném dvojamenném schodišti s kašnou v nice pod podestou. Boční stěna kostela v Dominikánské uličce je zcela hladká. V západní stěně se zachoval zaslepený původní vstupní gotický portál z Dominikánské uličky. To svědčí o tom, že obvodové zdívo gotického kostela bylo z části při barokní přestavbě zachováno.

Vysoký jednolodní prostor s bočními nikami kaplí vychází z tehdy oblíbené dispozice římského kostela Il Gesù. Celkovým konceptem a architektonickými články kostel připomíná stavby předního pražského architekta

té doby G. Luraga. Z doby dokončení kostela stojí v kaplích jen dva oltáře Zasnoubení Panny Marie a Ukřižování s dominikánskými světci.

Budova vlastního kláštera je přistavěna k severní stěně kostela. Je to nenáročná třípatrová bloková budova s hladkým průčelím do Kamenné ulice, které zdobí jen profilované rámy oken. Nad vstupním portálem je nika se sochou sv. Dominika. Přímo za vstupními dveřmi stoupá velmi strmé úzké schodiště do klenuté chodby v přízemí. Na ni navazuje vlastní ambit, ke kterému přiléhá kostel a ostatní prostorové celky kláštera. Hlavní schodiště budovy je vloženo do severozápadního nároží. Vysoká chodba ambitu v 1. patře se k celám otvírá dvoupodlažní arkádou. Bohatě malovaný sál knihovny ve druhém patře byl ke schodišti přistavěn až roku 1720. V roce 1936 byl klášter rozpuštěn a budovu koupilo město. V padesátých letech minulého století byl klášter upraven pro městské kulturní středisko. Ze severu byl přistaven na úrovni suterénu společenský sál, jehož předsálí je přístupné přímo z klesající Kamenné ulice.

Ve druhém patře byl zřízen klubový kinosál s kavárnou a cely změněny na kanceláře a klubovny.

Dům čp. 449 – Jateční ulice

Je jedním z prvních barokních měšťanských domů v Chebu. Stavebníkem byl v letech 1680–1682 pokladník stavby chebské pevnosti (1679–87) Jan Václav Vyšehradský. Autorem by mohl být stavitel Abraham Leuthner, který v té době pracoval na chebské pevnosti.

Bosované přízemí řadového dvoupatrového domu je podnoží vysokému řádu pater. Symetrické rozdělení na střed a křídla je porušeno nesymetricky umístěnou nikou se sochou sv. Václava i posunutím portálu mimo středovou osu tak, aby navazoval na průjezd do dvora. Dům měl původně trámové stropy, které byly později nahrazeny klenbami. Zajímavostí je, že všechny nadokenní kartuše a římsy v průčelí jsou dřevěné. Vnitřní dispozice byla několikrát měněna a v minulém století zcela podřízena vestavbě malých nájemních bytů.

Maria Loreto nad Starým Hrozňatovem

Poutní místo, reprezentující raně barokní architekturu v okolí Chebu. Stavba Svaté chýše byla zahájena chebskými jezuitami již v roce 1664. V letech 1675–1683 byly kolem Chýše postaveny ambity s křížovými klenbami sklenutými do pilastrů obvodové stěny a pilířů dvorní arkády. Současně s ambitem byla postavena uprostřed vstupního průčelí nad hlavní bránou vyšší věž s dvojitou cibulovou helmicí. Ambity s nízkou sedlovou střechou byly později zvýrazněny výstavbou nárožních kaplí zastřešených cibulovými věžičkami. Na ose areálu je k zadní stěně ambitu, zvýšeného v místě připojení, přistaven centrální šestnáctistěnný poutní kostel sv. Ducha s jehlanovou střechou a drobnou věžičkou. Dřevěná bedněná klenba s rákosovou omítkou byla vestavěna až v letech 1851–1853 při výměně střech, podle návrhu architekta Adama Haberzettla z Chebu, který nahradil starší obdobnou falešnou klenbu původní. Současně se stavbou areálu Lo-

řety bylo postaveno 23 kaplí velké křížové cesty s 29 zastaveními a svatou studánkou. Dostavěny byly do roku 1689. Zatím se jich podařilo obnovit jen několik, včetně Svatého hrobu a kaple sv. Kříže u hřbitova.

Vlastní stavba byla inspirována Loretou z Dolního Říмова v Jižních Čechách, která v době zahájení stavby, bez kostela, již stála. Vlastní Chýše je v podstatě kopií slavné Santa Casy z Lorety v Itálii, jednoho z nejslavnějších poutních míst vůbec. Nad Starým Hrozňatovem byla postavena s velmi prostým stavebním pláštěm. Architekt není nikde zmíněn. Na celkové koncepci se mohl podílet Carlo Lurago, pracující pro jezuitský řád, který často zajížděl do nedalekého Chebu. Je pravděpodobným autorem klášterního kostela ve Waldsasenu. Stavba ambíťů a hlavně nárožních kaplí je připisována architektu Kryštofovi Dienzenhoferovi, tehdejšímu mladšímu mistrovi ve Waldsasenu a později i staviteli pevnosti v Chebu. Architektonický detail (klenba severozápadní nárožní kaple) mluví o tom, že v této fázi výstavby jde již o stavbu předurčující vrcholné baroko v Čechách.

Kostel sv. Kláry⁽¹⁷⁾ na Františkánském náměstí

Nejvýznamnější církevní barokní stavba Chebu. Klášter⁽¹⁸⁾ a kostel klarišek byl založen již roku 1268. Klášterní konvent přiléhal z jihu ke kostelu františkánského kláštera. Původní kostel byl dostavěn v roce 1288 po vybudování nové jižní městské hradby. V 16. století byl upraven s výraznými renesančními prvky, které se zachovaly pod fasádou jihovýchodního průčelí. Kostel i klášter byly zničeny za třicetileté války. V roce 1708 byl z větší části stržen a na místě starého klášterního komplexu zahájena stavba nového kostela a konventu. Autorem plánu byl pravděpodobně Kryštof Dienzenhofer (1655?-1722), který byl v té době již žádaným barokním architektem a spolu s Janem Blažejem Santinim-Aichlem (1677-1723) nejvýraznějším architektem vrcholného baroka.

Vlastní klášter stojí podél hradeb a pro severní obvodovou zeď byla využita pravděpodobně původní jižní městská hradba, která šikmí i půdorys františkánského kostela stojícího naproti. V roce 1902 byla část bývalého kláštera, uzavírající jižní stranu Františkánského náměstí zbořena a zřízen průchod do dnešní ulice Obrněné brigády.

Kolmo na blokovou dvoupatrovou budovu kláštera je situován kostel. Jednoduchý prostor je půdorysně založen na proniku tří oválů, které vytvářejí konvexní a konkávní plochy obou podélných stěn kostela. Mělké kněžiště s prohnutou zadní stěnou navazuje na loď ze severu. Předstíjí s průchodem do dvora a schodišťovou halou napojuje kostel na budovu konventu. Nad touto částí kostela je hluboký balkon s masivním kuželkovým zábradlím oválně vykonzolovaným do kostelní lodi. Balkon byl propojený s přízemím lodi vřetenovým schodištěm a již zbořeným dvouramenným schodištěm se schodišťovou halou v přízemí. Nad balkonem je varhanní kůr přístupný dřevěným schodištěm z předstíjí balkon. Celý prostor je zaklenut klenbou složitě proniklých ovoidů, vymezených klenebními pásy, která dosedá na bohatě tvarovanou římsu ukončující podélné stěny. Obě podélná průčelí kostela jsou shodná, tvarovaná kamennými architektonickými články a oddělujícími zdvojenými iónskými pilastry, které opticky vyzvedají

třiosou plochu těchto průčelí. Západní průčelí vytváří východní stranu Františkánského náměstí. Východní ústí do malého dvora vymezeného jižním a východním křídlem kláštera a později přistavěnou úřednickou budovou, která navazuje ze severní strany na kněžiště kostela (nyní dům Balthasara Neumanna). Současně byla vystavěna i čtyřpodlažní sýpka s mansardovou střechou, stojící na nároží Dlouhé a Františkánské ulice a uzavírající Františkánské náměstí ze severu. Sýpka má bohatě vyřezávanou dřevěnou konstrukci pater nesenou střední řadou sloupků a barokní krov. Celková kompozice náměstí, kterému proti zvlněnému západními průčelí se zvýšeným štítem zdobeným plastikami a bohatými římsami, vévodí štíhlá věž a hluboká převýšená apsida s opěrnými pilíři gotického františkánského kostela, je dokladem, že baroknímu tvůrci nešlo jen o vlastní stavbu jako solitér, ale dokázal již komponovat celý městský prostor. A právě proto je autorství Kryštofa Dienzenhofera nejpravděpodobnější. Svým tvůrčím potenciálem a věčným hledačstvím předběhl dobu. Navrhl stavbu, která patří v baroku k přelomovým a současně vytvořil jedno z nejhezčích městských prostorů nejen v Chebu. Bohužel po zboření hradeb bylo jižní průčelí náměstí vybouráno a stavba konventu rozdělena na dvě vzájemně nepropojené části. Kostel byl vysvěcen v roce 1712 a za osmdesát let i s klášteřem sekularizován. Roku 1816 prodán a od roku 1816 užíván jako vězení a skladiště. V letech 1926-1937 byl změněn na pamětní halu padlým z Chebska. V roce 1969 byl kostel upraven zásluhou tehdejšího ředitele městské galerie ak. malíře Mojmíra Huty na koncertní a výstavní sál. Do prostor bývalého kostela byly instalovány dvoje nové varhany a sezónně byl využíván k pořádání významných výstav. Od poloviny devadesátých let minulého století byl uzavřen a po vynaložení značných nákladů na novou instalaci v roce 2004 znovu otevřen pro stálé sbírky Galerie výtvarných umění a pořádání koncertů s omezeným počtem návštěvníků.

Nová radnice⁽²⁶⁾

Představitelem čistě barokního domu je Nová radnice na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad čp. 10. Stará gotická radnice, přestože byla v polovině 14. století rozšířena na jihu o sousedící měšťanský dům, se stala pro rostoucí městskou správu příliš stísněnou, malou a málo reprezentativní. Původním záměrem bohatého města bylo postavit na rozsáhlé parcele, která zabírala čtyři měšťanské domy, reprezentační budovu nové radnice. Její návrh, který vznikl po roce 1716, objednalo město u nejvyššího českého královského stavitele G. B. Alliprandiho, který byl současně generálním inspektorem opevňovacích prací v Chebu. Navržená budova měla být dvoupatrová o jednadvaceti osách se střední částí, zdůrazněnou rizalitem a půdorysně odstupňovanými křídly. Dvě věže ukončené volutovými štíty a obsahující v přízemí symetrické vjezdy oddělovaly křídla od střední části. V letech 1723 až 1728 bylo postaveno první pravé (jižní) křídlo, které patří k nejlepším architekturám města. Stavbu vedli chebští pevnostní stavitelé Angelus Pfeffer a Jan Kryštof Faber. Pro nedostatek peněz nebyl celý stavební projekt uskutečněn a stará radnice byla dále užívána. Řada střešních vikýřů, které ovšem na původním návrhu zakresleny nejsou, je

typickým prvkem chebského barokního domu. Vnitřní prostory radnice dávají tušit, jak nádherná byla původně plánovaná stavba radnice, provedená mimořádně kvalitně nejen v projektu, ale i v kamenické a štukatérské práci. V tomto případě nezůstalo jen u domu přilehlého k náměstí, ale ve stejné kvalitě bylo provedeno i dvorní křídlo a trakt podél Školní ulice. Dominantou interiéru je monumentální schodiště vložené do kvadratické dvoupatrové, otevřené schodištvé šachty. Kamennou kuželkovou balustrádu zábradlí schodiště zdobí sochy z dílen chebských sochařů. Socha sv. Josefa od Johanna Carla Stilpa (1668-1735) stojí ve druhém patře. Na poslední mezipodestě je umístěna socha Herkula, nazývaného také „Divý muž“, sochaře Petra Antona Felsnera (činný v letech 1710--1745), který je autorem i sochy Herkula na kašně před Špalíčkem. Zrcadlová klenba schodiště je ozdobena plastickým štukem, který je rovněž jeho prací, malířsky dotvořena Mikulášem Haberstumpfem. Kolem Božího oka tu jsou rozmístěny znaky čtyř tehdejších purkmistrů, císařský znak a znaky Maďarska, Čech a Rakouska, a dále alegorie čtyř hlavních ctností v oválných reliéfech, obklopených ornamentálními poli se stuhami. Stávajícím vstupním portálem se procházelo do Mincovní ulice, která jediná propojovala náměstí se Školní ulicí. Po odstěhování radnice do Pachelbelova domu sloužila budova jako soud. Po roce 1945 zde byla zřízena městská galerie výtvarných umění. Při úpravách pro nynější Galerii výtvarných umění v 60. letech byl průjezd uzavřen prosklenými stěnami s mřížemi a průchod do Školní ulice zřízen v jižním krajním poli budovy.

Grünerův dům⁽²⁷⁾

Malým barokním palácem na náměstí je dům čp. 478 – Grünerův dům. Je nazývaný podle Josepha Sebastiana Grünera, který jako mineralog a etnolog udržoval těsné přátelství s Johannem Wolfgangem von Goethe, který u něho v tomto domě bydlel při několika svých návštěvách Chebu. Roku 1713 byl dům postaven na místě starších dvou gotických domů. Je jedním z prvních nádherných barokních domů v Chebu, pravděpodobně ovlivněn G. B. Alliprandim. Posunutí vstupního portálu ze středu vycházelo z původního půdorysu starého domu. Portálové pole je zdůrazněno sdružením oken v patrech. Pozoruhodný je nádherný portál: postranní dvojité pilastry nesou štít se segmentovým obloukem, pod ním erbovní kartuše Werndlů v měkkém akantovém rámu z tesaného kamene, okolo pásový štuk. Nadsvětlík rovněž zdobí masité akantové šlahouny. Tato obzvláště kvalitní štukatérská a kamenická práce se opakuje u oken beletáže. Strmá střecha rytmizována třemi řadami plochých vikýřů provětrávajících několikapatrovou půdu sloužící jako sklady obchodního zboží. Typický chebský vikýř s kladkou a vratidlem zůstal zachován nad dvorem, kam se projíždělo klenutým průjezdem s jemně profilovanými kamennými dveřními rámy. Z průjezdu u zadního průčelí vede pravouhlé tříramenné schodiště do pater, nesené čtyřmi pilíři, které vymezují středovou šachtu. Z druhé mezipodesty schodiště se vcházelo do dvorního křídla, které bylo nedílnou součástí domu a propojovalo jej s dvorním hospodářským objektem s obytným patrem postaveným současně s barokní přestavbou. Bohužel byl celý

dvorní trakt v rámci „asanace“, tak jako u většiny chebských domů, odbourán. Později byla do dvora na kamenných konzolách přistavena pavlač zakončená v rozšířené části suchými záchody. Původní okna přízemí byla v 19. století nahrazena velkými skříňovými výkladci. V rámci rekonstrukce v 50. letech byla okna zmenšena na pravděpodobnou původní velikost. Při poslední opravě v sedmdesátých letech minulého století byla opět zvětšena na obchodní výkladce. V 1. patře se zachovaly jednoduché štukové stropy tří místností do náměstí. Dřevěné prvky v interiéru (ostění dveří, dveře, kuželkové zábradlí schodiště) jsou většinou kopie původních, které se do doby poslední úpravy zachovaly.

Pachelbelův dům⁽²⁸⁾

Ukázkou domu, který si zachovává nejvýznačnější znaky několika slohových údobí, je Pachelbelův dům čp. 492 na náměstí. V prvním patře zde byl v roce 1634 zavražděn vrchní velitel císařských vojsk Albrecht z Valdštejna.

Dva původní domy byly sloučeny na přelomu 14. a 15. století. Z té doby je i vstupní portál. V té době měl dům pravděpodobně pouze zvýšené přízemí s vysokou sedlovou střechou s hřebenem souběžným s uliční frontou. O sto let později bylo přízemí sníženo a nastavěna dvě další podlaží s vysokou střechou. Současně byla pravděpodobně vystavěna i dvorní křídla s dřevěnými řezanými stropy v přízemí. O něco později bylo dokončeno na celou šířku i zadní křídlo stojící na Kostelním náměstí. Velká renesanční přestavba proběhla okolo roku 1600 (1603). Vstupní síň přízemí zaklenutá tehdy renesanční klenbou s jemnými štukaturami a výmalbou se šikmou podlahou vyrovnávající výškové rozdíly náměstí a dvora, byla prostorově značně poškozena koncem minulého století při vestavbě rovné podlahy s vyrovnávacími schody před dveřmi do dvora. Hlavní budova byla opatřena již historizujícími gotickými okny. V prvním patře hlavní budovy byly osazeny dřevěné řezané stropy. Z té doby je pravděpodobně i dvorní dřevěná pavlač, vynášená kamennými konzolami, která byla původně spojená vřetenovým schodištěm se dvorem. Barokně byl dům v letech 1736-38 upraven pro velitele městské pevnosti. Při tom bylo barokizováno průčelí a postaveno skvostné dřevěné kuželkové hlavní schodiště. Spolu s novou střechou byly provedeny i nové stropy se štukovými profily. Od roku 1808 zde měl naturální byt dlouholetý chebský purkmistr Abraham Totzauer, známý budováním parků i necitlivým ničením památek.

V listopadu 1849 se do domu přestěhovala z radnice městská správa. V průběhu oprav v 19. a 20. století byly některé dodatečné konstrukce v patrech měněny, odkrývány původní dřevěné stropy, některé nahrazovány kopiemi a přizpůsobovány potřebám muzea (dřevěné stropy v I. patře zadního traktu zavěšené na betonové stropy apod.). V roce 1873 byly dvě místnosti v zadním traktu upraveny na Městské muzeum. Teprve začátkem 20. století byla vybudována falešná zrcadlová klenba stropu nad sálem ve druhém patře (Valdštejská obrazárna). V roce 1906 byla připojena sousední budova (čp. 493). V průběhu první poloviny 20. století se muzeální sbírky doplňovaly. V roce 1947 bylo upraveno již 11 sálů. Až do 70. let zde byla

i obřadní síň městského národního výboru. Nyní celá budova slouží muzeu, dům čp. 493 bohužel jen jeho administrativě, provozu a depozitářům.

Gablerův dům⁽²⁹⁾

Výrazným domem s rokokovým průčelím je pozdně barokově upravený dům čp. 507 – Gablerovský na náměstí. Přestavba je datována v chronogramu jeho portálu rokem 1773. I tento dvoupatrový dům s vysokou střechou má pozdně gotické jádro. Jako u jednoho z mála domů byla zbořená dvorní křídla včetně pavlače v rámci asanace znovu postavena. Pětiosá fasáda v přízemí rozdělena bosovanými sokly, které tvoří podnoží vysokému řádu spojujícímu dvě horní podlaží. Portál, jehož nadpraží doplňuje bohatá rokoková kartuš s reliéfní polopostavou Panny Marie a nápisem, zaplňuje střední pole přízemí. Pilastry s bohatými hlavicemi vynášejí bohatou hlavní římsu. První patro zdůrazňují bohatě vypravená okna. Kromě rokajů vyplňují parapety festony, v nadpražích pod římsami se v kartuších střídají alegorické hlavy čtyř ročních období, které nad portálem doplňuje holubice jako symbol Ducha svatého. Fasáda byla v padesátých letech velmi kvalitně renovována pražským restaurátorem Arnoštem Zvolenským. Bohužel největší restaurátorské přemalby již nedosahují lehkosti a rokokové vzdušnosti barev jeho práce. V přízemí z původního mazhauzu vznikl klenutý průjezd do dvora. Kamenné renesanční schodiště vede do 1. patra, kde zůstala zachována velká hala a místnost do dvora. Do druhého patra vede z haly raně barokní schodiště s dřevěným kuželkovým zábradlím. Původní gotické dělení místností do náměstí bylo změněno. Hrázděnou příčkou byl oddělen úzký pokoj s komorou až ke schodišti. Vedle ní byla hluboká alkovna salonu, po níž zbylo vstupní ostění. Vlastní salon s dvěma okny do náměstí v hlubokých, v baroku přizděných ostěních, je celý pokryt rokokovou štukaturou a výmalbou doplněnou oválnými olejomalbami nad dveřmi a nedokončenou stropní freskou zakrytou již v době vzniku. Rokoková výzdoba i výmalba značně připomínala dnes již zničenou výzdobu zámeckého salonu Zedvitzů na hradě Libá. Do interiéru byla ve vnitřním rohu místnosti postavena ze zdi vystouplá polokoulí zaklenutá nika pro umístění kachlových kamen. Rokokové rozviliny, kartuše a malované tehdy nejmodernější japonerie na ostění oken a soklu dávají místnosti eleganci a lehkost. Stala se vzorem pro místní mistry pro úpravy dalších domů. Ve druhém patře nad salonem se na stěnách zachovaly fragmenty pozdně gotických fresek s loveckými výjevy. Majitel domu připravuje jejich zpřístupnění. V rámci Asanace byl dům upraven pro kancelářské místnosti a propojen se sousedním domy. V I. patře tomuto propojení padly za oběť alkovna s komorou.

Stavby 19. století

Městské divadlo⁽¹⁹⁾

S výraznou vazbou na historické jádro byla postavena neoklasicistní budova městského divadla. První divadelní budovou Chebu byla upravená

tzv. Panenská šance barokního opevnění, která chránila vstup k Horní bráně města (zhruba v místech čp. 595 na nároží Divadelního náměstí a ulice Obrněné brigády). Divadlo se tu hrálo v letech 1851-1872. Západně odtud byla v létě roku 1873 zahájena stavba nového divadla. Plány navrhl Vinzenz Prökl ve stylu neoklasicismu. Stavbu prováděl chebský stavitel Karel Haberzettl, který také vypracoval prováděcí plány. Symetrická budova s vyvinutým vstupním portikem, neseným kanelovanými sloupy s kompozitními hlavicemi, stojícími na vysokých soklech. Ukončující kuželková balustráda zábradlí portiku se opakuje jako zdobný ukončovací prvek obvodových stěn budovy. Trojúhelníkový klasický tympanon vytváří štít hlavní hmotě budovy. Bosované přízemí tvoří pandán jemně tvarovanému průčelí dvou pater spojených vysokým řádem mělkých pilastrů a vysokými obloukovitě klenutými okny do jednoho celku. Nehluboké rizality zdůrazňovaly proniky základních kubických hmot budovy, kterou převyšovala věž provaziště nad jevištěm. Stupňovité hlediště bylo provedeno s balkony. Čtyři lože byly umístěny pouze vedle portálu jeviště. Výstavbou divadla uprostřed nově navrženého náměstí přilehlého k okružní komunikaci podél hradeb a vymezeného novými komunikacemi napojujícími pozemky vyměřenými na místech barokních hradeb pro reprezentativní vily měšťanů, bylo zahájeno rozšiřování města na jih.

Pro zvýšený zájem o divadlo po 1. světové válce byla budova v roce 1926 rozšířena o symetricky umístěná dvě křídla přistavená k bočním průčelím. Vysoké přízemí bylo vloženým stropem rozděleno na dvě podlaží přiznaná i dvěma řadami oken. Atika přístavků byla opět ozdobena kuželkovou balustrádou. Současně byla zvýšena věž provaziště a upraveny vnitřní prostory divadla. Po druhé světové válce se v divadle hrálo až do konce padesátých let, kdy začala velká oprava jeho budovy. Dne 7. května 1960 byl slavnostně zahájen provoz divadla přizpůsobeného požadavkům divadelní techniky a provozu té doby. V roce 1997 došlo v hledišti divadla k požáru, který zničil vnitřní vybavení budovy tak, že bylo nutné provést jeho rekonstrukci, která se uskutečnila velmi rychle. Dodatečně byla provedena oprava vnějšího pláště budovy, obnova fasády a došlo také k úpravě okolí do dnešní podoby.

Lidová knihovna⁽²⁰⁾

Začátek 20. století přinesl i do města závan secese. V místech bývalého středověkého městského hradebního příkopu byla postavena Lidová knihovna (čp. 615 ul. Obrněné brigády č. 1). Budova byla postavena z majetku nadace Dominika Kreuzingera, továrníka a podnikatele ve strojírenství. Navrhl ji teplický architekt von Loos a postavil chebský stavitel Franz Kraus. Stavba byla zahájena 17. srpna 1908. Slavnostní otevření knihovny se uskutečnilo 12. února 1911 v 11 hodin dopoledne. Volně stojící secesní budova s asymetrickým půdorysem má v I. patře funkčně umístěný knihovní sál, který sloužil zároveň jako přednášková místnost. Lehká a vzdušná secesní stavba se neubránila historizujícím vnitřním dekorativním prvkům. Ozdobné motivy na průčelí jsou přejaté z rokoka, ale upravené v secesním stylu. Reliéf na jižní straně (předávání literatury jednotlivým profesím) odpovídá

obsahovým patosem a popisnou formou stylu 30. let. Po válce však bylo původní vnitřní vybavení zničeno necitlivou modernizací, která znehodnocuje stavbu dodnes (např. osvětlovací tělesa v sále a vstupní dveře).

Stará radnice⁽²⁵⁾

Příkladem poměrně zdařilé rekonstrukce celého souboru domů je rozsáhlá rekonstrukce budovy Staré radnice na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad čp. 1. Podle údajů starých kronikářů mohla stát Stará radnice (dům čp. 1) na nynějším náměstí Krále Jiřího z Poděbrad již v roce 1149, neboť zde měl údajně mít Friedrich Barbarossa svatbu s Adélou z Vohburgu. Pravděpodobnější dobou vzniku jsou však až léta 1203–1215, kdy dochází k plánovité zástavbě okolí velkého tržiště. Tato první stavba však shořela se všemi archiváliemi při velkém požáru města v roce 1270. Už kolem poloviny 14. století se ukázala po požáru obnovená a přístavbou rozšířená radnice jako nedostatečná. Gotická radnice měněná v každém století byla zcela přestavěna v 19. století. V severním domě byly původní vysoké místnosti kaple a sálu rozděleny vloženým stropem na dvě podlaží. Před průčelím severního domu stál v roce 1805 stržený dvouosý přístavek věže o třech patrech s věžičkou a stupňovým štítem, který se v přízemí otvíral do podloubí (postaveno před 1427). Tam byla v 1. poschodí soudní síň. V roce 1849 městská správa trvale přesídlila do Městského domu v dolní části náměstí (Pachelbelův dům). Generální rekonstrukci obou domů pro potřeby tehdejšího Městského národního výboru (městské radnice) v 70. letech minulého století navrhl a projektoval akad. arch. V. Fojtl z chebského ateliéru Státního ústavu pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze. Oba domy po odstranění nevhodných vestaveb a nezbytném statickém zabezpečení byly bez dalších vestaveb využity pro požadovaný účel. Obnovou původní středověké podlažnosti vznikl vhodný prostor pro slavnostní radniční sál. Všechny nalezené památkově hodnotné prvky byly zakomponovány do moderních interiérů.

Zachovaná gotická okna do dvora z poloviny 15. století zdobí průčelní stěnu slavnostní a obřadní síně radnice. Zbytky freskové výzdoby jsou patrné v dvorní malé zasedací místnosti přízemí. V prostoru nad v baroku zklenutým stropem této místnosti (pod zvýšenou podlahou místnosti vedle obřadní síně v 1. patře) se zachovaly na stěnách vyobrazené erby starých chebských rodů. V zasypaném sklepe byly odkryty nejstarší zbytky známého radničního vězení. Cely s cihelnou valenou klenbou a pět lomených portálů zůstaly zachovány a jsou součástí radniční restaurace. V přízemí do dvora se zachovalo malé okno s lomeným obloukem. Již před zahájením rekonstrukce byla zbořena ve dvoře stojící mincovna a oddělena jižní část radnice (viz Nová radnice čp. 10). Ze vstupní haly vede nové zalomené schodiště velkým zrcadlem propojujícím všechna podlaží. Nové železobetonové stropy haly, které nahradily dožilé a spadlé stropy starší, byly vylehčeny plástvovými kazetami. S přístavbou na místě spadlého dvorního křídla vznikly dostatečné prostory pro fungování efektivní místní samosprávy. Nárůst státní i lokální byrokracie v posledních letech ukazuje, že pro nynější potřeby by byla malá i radnice plánovaná G. B. Alliprandim.

Významné stavby v okolí Chebu

Ministeriální hrad a později zámek Starý Hrozňatov

Leží vzdušnou čarou 6,5 km jižně od Chebu. Původně románský hrad, stojící na skále nad říčkou Odravou nedaleko státní hranice, je poprvé zmiňovaný roku 1217. V jeho hladomorně, v dosud zachované západní nízké hranolové věži, zemřel český velmož a zakladatel kláštera v Teplé Hrozňata z Gutštejna. Hradu vévodí románská válcová věž uvnitř zděná na římský způsob „opus resticulatum“ z drobného lomového kamene. Počátkem 17. století byl hrad přestavěn na renesanční zámek. Ten byl roku 1648 vypálen Švédy a barokově obnoven Jesuity. Při poslední přestavbě v historizujícím stylu pozdního baroka byly odstraněny nárožní věže. V padesátých letech 20. století zde byla umístěna pohraniční rota střežící železnou oponu. Koncem 60. let byl areál zámku předán Galerii výtvarného umění v Chebu, která provedla jeho renovaci. Krátkou dobu sloužil konání různých kulturních akcí galerií pořádaných. Počátkem 70. let (normalizace) převzalo objekt ministerstvo vnitra. Zámek a jeho okolí byl upraven na rekreační středisko vyšších důstojníků Pohraniční stráže a pro rodinu ministra. Po roce 1989 byl podivným způsobem objekt privatizován. Nový vlastník nechal zámek, který byl v té době ve velmi dobrém stavu, znovu zcela zchátrat.

Hrad Vildštejn⁽³³⁾

Naproti tomu další hrad ministeriálů – Vildštejn v městečku Skalná, ležícím 11 km severně od Chebu, se záchrany dočkal. Hrad byl postaven na žulovém ostrohu nad potokem Sázek již kolem roku 1200. Zprvu jen vysokou zdí opevněná skalní ostrožina s palácem, jehož románské řádkové obvodové zdivo je patrné ze severozápadní strany. V první třetině 13. století prošel hrad ve dvou fázích zásadní proměnou během vrcholné románské přestavby. K východní hradbě byla přistavena vysoká věž a později severně k ní vysoká kaple se suterénem s válcovou apsidou vyzděnou z řádkového zdiva. Vstup do hradu byl branou vedle věže z jižní strany. Na vstup navazovalo malé nádvoří v jihozápadní části ostrožiny. Gotická přestavba hradu proběhla v 15. století. Za vstupní branou byl přistavěn z jihu k věži další obytný objekt. Nástavbami a přístavbami srůstaly jednotlivé budovy hradu do kompaktního celku. V 16. století bylo zastavěno i nepříliš velké nádvoří mezi palácem a kaplí. V polovině 18. století byla zrušena románská kaple a do její lodi byl přeložen vstup do hradu. V té době byl celý objekt hradu zastřešen vysokou střechou s hrázděným štítem přistavěným k věži. Patrně v té době byla na věž hradu osazena cibulová helmice, přenesená v roce 1901 na věž místního kostela. Hrad byl rozdělen na byty a sklady. Kolem roku 1763 byla ve východní části předhradí postavena na starších základech barokní dvoukřídlá zámecká budova s mansardovou střechou. Románský portál sem byl druhotně osazen z hradu. Zámek sloužil jako soudní budova a vězení Vildštejnského soudního okresu. Po roce 1945 byly hrad i zámek využívány několik let pro bydlení. Po požáru zůstal dlouhá

léta zříceninou. S opravou hradu se začalo v 80. letech 20. století Na věž byla osazena dlátková vysoká helmice, opravena střecha a objekt staticky zajištěn. Nynější majitel již zprovoznil přízemí a suterén hradu jako stylovou restauraci a malé muzeum. Postupně opravuje i vyšší patra. Na přední zámek byla osazena nová šindelová střecha. Romanticky bylo upraveno nádvoří předhradí.

Zámek Mostov⁽³⁴⁾

Komerčně je využit i zámek Mostov ležící 10 km východně od Chebu na soutoku řek Ohře a Odavy. Na jeho místě stávala v 15. století gotická tvrz nahrazená v 17. století malým hospodářským dvorem s menším panským domem. K přestavbě došlo v šedesátých letech 19. století v módním pseudogotickém stylu. Nedošlo však k půdorysnému zvětšení. Jednopatrová zámecká budova s valbovou střechou s hlavním východním průčelím do parku má na fasádách mnoho pseudogotických prvků a stavebních článků (stupňovitý štít, cimbuří a pod.). Od tehdejších majitelů Kommersů zámek koupil velkopřemyslník a spolumajitel porcelánky v Horním Slavkově Jiří Haas z Hasenfelsu. Ten založil u zámku velkorysý park se skleníkem a parkovým způsobem nechal upravit celou lužní krajinu v širokém okolí s mnoha odvodňovacími kanály a alejemi. Po druhé světové válce sloužil zámek s hospodářským dvorem a mlýnem zemědělskému družstvu. Původní skleník vyhořel. Později byl vlastní zámek využíván pro letní dětskou rekreaci. V roce 1997 koupila zámek porcelánka Haas a Czjzek z Horního Slavkova. Celý zámek byl rekonstruován na pětihvězdičkový hotel s restaurací a muzeem porcelánu. V interiérech bylo restaurováno 15 původních kachlových uměleckých kamen, vzácné okenní a dveřní vitráže nad schodištěm v jídelně, kapli a v prostorách muzea. Nástěnné malby, štukové i deskové malované stropy dokumentují vývoj uměleckého řemesla v období konce 19. a začátku 20. století.

Hrad Seeberg (Ostroh)⁽³²⁾

Pro kulturní účely byl rekonstruován ministeriální hrad Seeberg (Ostroh) stojící nad hlubokým zářezem Slatinného potoka (Seebachu) 8,5 km SSZ od Chebu. Poprvé byl připomínán v roce 1322, když získal jako říšskou zástavu pro Českou korunu Chebsko Jan Lucemburský. Již v roce 1434 se dostal hrad pod správu města Chebu. V dalších letech byl svědkem mnoha bojů a často měnil majitele. Koncem třicetileté války (1634/1635 a znova 1648) byl vydrancován a vypálen Švédy. Město Cheb jej znovu koupilo v roce 1703. I tento hrad prošel několika stavebními fázemi. Z románské (třetí čtvrtina 12. století) je zachována střední zeď s vnitřní bránou obloukovým portálem a severní palácová budova. Z gotiky (do roku 1349), kdy byl hrad rozšířen východním směrem o předhradí, se zachovala část hradby s bránou, gotická brána vysunutá před románskou zeď a nad jižním srázem postavený palác. Ze západu byl hrad uzavřen příčnou zdí s malou gotickou bránou. Opevnění hradu bylo doplněno parkánem. Renesanční fáze z let 1497 až 1577 zanechala na nádvoří k budově přistavenou arkádu, klenby sklepů jižního paláce a základové zdivo budov na jižní straně předhradí. V baroku byl hrad městem Cheb obnoven

v původním duchu a zvýšen o jedno patro. Z té doby je i stodola při východní straně předhradí a pilíře mostu příkopu před branou (1724-26). V devatenáctém století byla stržena věž nad branou v předhradí, zrušen most, zasypan vnější příkop a přestavěn čeledník. V letech 1905-1915 byl hrad romanticky rekonstruován a zřízena zde výletní restaurace s pokoji (letovisko). K tomu účelu sloužil ještě i několik let po válce (1951). Do roku 1967 pak sloužil jako dětské rekreační středisko. Od té doby pro dlouhodobě zanedbávanou údržbu a nevhodný způsob využívání hrad chátral až do roku 1985, kdy hrad převzalo město Františkovy Lázně a místní muzeum ho během několika let opravilo a zpřístupnilo veřejnosti. Byly opraveny i objekty v předhradí, kde byla zřízeny kanceláře a restaurace. Etnografické sbírky byly instalovány ve stodole, k níž byly do předhradí transferovány dvě ohrožené lidové stavby – patrový roubený špýchar z Kopaniny a část hrázděné kolny se sýpkou z Mlýnku. Spolu s hrázděnou barokní stodolou představují malý soubor dokumentující specifiku zdejšího venkova – Chebský statek.

Chebské statky⁽³¹⁾

Bohatě zdobené hrázděné štíty upoutají každého návštěvníka Chebska. Jejich soubory lze vidět ve venkovských památkových rezervacích v Doubravě u Lipové a Novém Drahově⁽³¹⁾. Nejkrásnějším je statek v Tuřanech č. 3 a celé soubory jsou i v Salajně, Milíkově, Horních Lomanech a v Milhostově. Specifickým rysem chebského statku je jeho základní čtyřstranná dispozice. U statků většinou jednopatrový obytný dům má v přízemí světnici, síň s černou kuchyní a chlév. V patrech v štítě ložnici a nad komorou a chlévem místnosti pro čeled' a komory.

Původně bylo celé přízemí mimo černou kuchyň s mnohdy zvenku přistavenou pecí roubené. Základem pro 1. patro nebo podkroví je roubený věnec vysoký až jeden metr. Charakteristická je vyšší sedlová střecha s bohatě hrázděnými štíty, vyřezávanými římsami nad okny a barevně zvýrazněným křížením dřev. Nad roubeným věncem jsou stěny a vnitřní příčky vždy hrázděné. Kolmo na obytný dům je většinou postavena kolna se sýpkou. Tři vnější strany kolny jsou hrázděné s bíle natřenými výplněmi. Do dvora nahrazuje stěnu několik silných dřevěných pilířů se zkříženými pásky podpírajícími podélný průvlak. Také kolna má roubený věnec nesoucí sedlovou střechu s bohatě hrázděným štítem. Naproti kolně stojí chlévy. Na rozdíl od kolny má roubené přízemí s roubeným věncem nesoucím patro nebo podkroví a hrázděný štít. Dvůr uzavírá velká dvoumlatová stodola. Je celá hrázděná s vysokou sedlovou střechou a prostě hrázděnými štíty. Základní forma tohoto statku vznikla v raném baroku na přelomu 17. a 18. století. Tesařské konstrukce těchto statků byly prováděny tesařskými mistry, kteří pracovali na stavbách barokních krovů v Chebu.

Roubené sýpky

Zté doby se zachovaly ještě i lidové stavby typově gotické. Jedná se o tři patrové roubené sýpky. Jedna stojí nyní v předhradí Seebergu (původně v Kopanině u č. 19), druhá byla přenesena z Mlýnku (č. 1), ke vstupu do

přírodní rezervace SOOS u Nového Drahova a třetí pod silnicí z Kopaniny do Nového Kostela, kam byla přenesena ze zahrady čp. 14 v Kopanině. V průběhu 19. století byly roubené části původních staveb nahrazovány zdívkou s klasicistními články. Nově se stavěly budovy již zděné, s klasicistními štíty, s bíložlutou barevností inspirovanou stavbami ve Františkových Lázních.